

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ {Тези}

Діденко О.Г.

Нац. академія державного управління

В країнах ближнього і далекого зарубіжжя накопичений цікавий досвід патріотичного виховання. Зокрема, у **Республіці Білорусь**, після 1996 року, коли під час «Чорнобильського шляху» в Мінську тисячі молодих людей виступили проти політики президента О. Лукашенка, керівництво країни вирішило впритул зайнятися патріотичним вихованням молоді. Був випущений Президентський Декрет про молодь. А надалі створена молодіжна організація, яка стала опорою державної молодіжної політики в цілому, – БПСМ – Білоруський патріотичний союз молоді. Діяльність молодіжних суспільних організацій регулюється Державним комітетом у справах молоді, сукупністю законів і норм, розпоряджень, указів і інструкцій, які регламентують діяльність організації, правами, які дозволяють організації реально брати участь в діяльності держави.

Національний склад Казахстану різноманітний. Згідно з результатами соціологічних досліджень Міністерства освіти і науки, з 2000 опитаних більше 15% казахів не вважають себе громадянами своєї країни, серед представників інших національностей показник досягає більше 30%. 2006 р. прийнята Державна програма патріотичного виховання громадян **Республіки Казахстан** на 2006-2008 рр. Згодом термін її дії був продовжений, спочатку до 2010 р., потім – до 2015 р. Складовою

частиною патріотичного виховання казахстанської молоді є військово-патріотичне виховання, спрямоване на формування готовності до військової служби як особливого виду державної служби.

У Казахстані однією з перших на пострадянському просторі реалізується і небачена раніше державна (нині – галузева програма «Культурна спадщина», тобто керівництво країни усвідомило, що насамперед необхідно терміново відроджувати національну культуру як базовий фактор відродження нації, причому – на системній та комплексній основі. Зміст нової ідеології Республіки Казахстан добре ілюструє цитата з навчально-методичного посібника «Патріотичне виховання громадян на досвіді молодіжних організацій» (2011 р.): «Дотримуючись пасіонарної теорії Л.Гумільова і зіставляючи її з тим, що відбувається сьогодні в нашій країні, ми сміливо і впевнено можемо заявляти, що Нурсултан Назарбаєв і народ Казахстану однозначно наповнені пасіонарною енергією. Говорячи гумільовською науковою термінологією, у Казахстані стався сильний пасіонарний поштовх з наступним різким підйомом енергії сотень тисяч і мільйонів людей, мобілізованих на побудову найсильнішої і шанованої держави у світі. Казахи, переживши «прихований і явний» пасіонарний підйом в XVI-XVIII століттях в особі таких видатних пасіонарних особистостей – ханів, як Касим, Єсимов, Жангир, Тауке, Абилай в наступні два століття поступово перейшли в акматичну стадію розвитку, поставивши на чолі народу хана Кене, батира Амангельди, алаських діячів на чолі з Аліханом Бокейханом, видатних героїв Великої Вітчизняної війни, афганської епопеї. Саме заслуга казахського етносу в руйнуванні Російської імперії в ході національно-визвольного руху 1916 року і соціалістичного табору, Радянського Союзу під час грудневих подій 1986 року... Якщо, за Гумільовим, народи живуть близько 1200-

1500 років, то неважко вирахувати, що надактивний Казахстан на чолі з головним пасіонарієм Н. А. Назарбаєвим впритул підійшов до піка розвитку етносу». Це – ілюстрація того, яким чином і на яких засадах може відбуватися формування державно-національної ідеології.

У **Грузії** патріотичне виховання молоді відбувається в основному в контексті військово-патріотичного. З метою підготовки резервістів була запущена програма «Патріот», що передбачає двотижневі збори підлітків і молоді у військово-польових таборах, з проведенням на них занять по фізичній, початковій військовій підготовці, національно-патріотичному вихованню. У 7 військово-польових таборах пройшли підготовку близько 30 000 молодих людей. Фахівці відзначають, що програма має явно мілітаристський ухил і в основі її ідеології лежить орієнтація на Захід.

Республіка **Узбекистан** також здійснює комплекс заходів у напрямі патріотичного виховання. На рівні держзамовлення поштовою для розвитку патріотичного виховання стала Директива Д-18, прийнята Міністерством Оборони республіки, яка припускала створення нових і реанімацію раніше існуючих військово-патріотичних клубів при об'єднанні в середніх школах, ліцеях, сільській місцевості і вузах. Також почали функціонувати військово-спортивні оздоровчі табори. Часто патріотичне виховання здійснюється волонтерськими групами добровольців.

Цікавий досвід організації патріотичного виховання накопичений у **США** – країні, для населення якої громадянська ідентифікація є однією з домінуючих. Опитування громадської думки, що постійно проводяться в США, показують, що приблизно три чверті американців відчувають гордість за свою країну. Приблизно половина американських сімей прикрашає свій будинок національним прапором, 15-20% водіїв встановлюють

американський прапорець на машині. Дев'ять з десяти американців відчувають гордість, коли звучить мелодія гімну країни (за інформацією Washington ProFile). При цьому визначеної державної програми по вихованню патріотизму в США немає. Для формування патріотичної свідомості громадян використовуються відлагоджені механізми публічного управління. Значну роль тут виконують: – Інститути громадянського суспільства. Відчуття патріотизму, гордості за свою країну виховується в США з найранішого віку – батьками, школами, університетами, всіма осередками суспільства. – Активна пропаганда державних символів через ЗМІ. Більшість американців знає і співає гімн країни на урочистих заходах. Наявність американського прапора в усіх установах і багатьох приватних будинках є для них нормою життя. Вироби з національною символікою користуються величезною популярністю серед населення країни. Найвпливовіші суб'єкти патріотичного виховання: організації скаутизму: бойскаути Америки, які налічують близько 3,8 млн. членів; відділення Всесвітньої асоціації дівчат-провідників і дівчат-скаутів (World Association of Girl Guides and Girl Scouts); молодіжні організації: «Молода Америка»; «Молоді американці за свободу». Для підйому патріотизму, у тому числі і в молодіжному середовищі, найбільша в Штатах компанія-постачальник державних прапорів і флагштоків вирішила безкоштовно висилати поштою зоряно-смугастий прапори розміром 1x1,5 метра всім охочим. 11 вересня святкується День патріота Америки.

Оригінальним чином здійснюється патріотичне виховання громадян **в Японії**. У 1947 р. після поразки Японії в Другій світовій війні прийнято «Фундаментальний закон про освіту». У ньому ретельно уникається будь-яка згадка про патріотизм. У 2002 р. Урядом Японії розроблено навчальний план, в якому

виховання «почуття любові до своєї країни» визначається як основна мета шестирічної програми навчання в середній школі. У 2003 р. Постановою Уряду «Про свободу слова і патріотизм в Японії» була введена система оцінки патріотизму в школах. Всім школярам, починаючи з 11 років, передбачалося виставляти оцінки «за патріотизм», а також включити їх у таблиць про успішність. Дане нововведення викликало гостру критику з боку громадськості оскільки «**патріотизм учнів оцінити неможливо**». 2006 р. Нижньою палатою парламенту Японії був прийнятий пакет законопроектів, ключовим елементом якого був перегляд «Фундаментального закону про освіту». В новому законі про освіту вчителям ставиться в обов'язок мати самим і передавати учням молодших класів «почуття патріотизму і національної гідності». Частина політичної еліти країни, духовні діячі, а також асоціація японських учителів відреагували негативно. У їх аргументах указувалася можливість політизації освіти, а також чергового погіршення відносин з Китаєм і Південною Кореєю. Наприклад, стверджувалося, що термінологія, що вживається в законопроекті, така як «любов до країни і до батьківщини», може у багатьох викликати асоціації з націоналістичною ідеологією часів Другої світової війни. Попри це в даний час закон є діючим.

Велику увагу патріотичному вихованню приділяють органи державної влади **Китайської Народної Республіки**. Останнім часом збільшилася кількість патріотичних матеріалів в ЗМІ, Інтернеті, в партійних виданнях все частіше стали з'являтися звернення до молоді патріотичної спрямованості. Помітна діяльність у цьому напрямі Комуністичної партії Китаю, Комуністичного союзу молоді Китаю (КСМК) – зокрема, КСМК є ядром Всекитайської федерації молоді (ВФМ), Федерації молодіжних організацій країни. В результаті

серед молоді все більш популярною стає точка зору про те, що західна демократія суперечить китайським духовним цінностям і що для Китаю основним завданням в даний час є фізичне виживання народу, проведення економічних реформ, а не свобода вираження думок. Китайська молодь стала виявляти значну цікавість до становлення Китаю як великої держави. Також популяризація вступу в КПК молоді пояснюється тим, що членство в ній створює їм переваги під час влаштування на роботу. Парадигма патріотичного виховання Китаю будується на принципі: «Не забудемо, не пробачимо національного приниження». На початку минулого століття «європейські дияволи» над входом в Британські Публічні сади в Шанхаї встановили табличку «Собакам і китайцям вхід заборонено». Сьогодні ця національна реліквія урочисто виставлена в центрі міста, будучи живим свідком» того, що Китай постійно принижують, бажають образити. А це не забувається і не прощається. 18 вересня 1931 року японська армія почала окупацію Північного Сходу Китаю, і ця дата увійшла в календар як «День національного приниження». І сьогодні, через багато років, в цей день демонстранти по всьому Китаю йдуть з гаслами: «Собаки!», «Не забудемо національне приниження!», «Бий японців, бий!».

Також у Китаї залучення до ідей патріотизму здійснюється за допомогою відвідування безкоштовних музеїв, кількість яких, в 2009 році складала 1400. Ця діяльність патронується державою і проводиться за сприяння Відділу пропаганди ЦК КПК, Міністерства фінансів, Міністерства культури і Держуправління з охорони культурної спадщини КНР.

В Європі через історичні причини в більшості країн використовується метод ненав'язливого патріотичного виховання. Наприклад, у школах проводять всілякі історичні конкурси, виходячи з позиції, що історія і патріотизм нерозривно зв'язані між собою. У деяких

країнах існують державні програми захисту державної мови, культури. Наприклад, у **Франції** є державна програма по захисту національного кінематографу. У **Німеччині**, окрім військової, існує ще декілька видів служби Вітчизні, регульованих державою. Найбільш популярні такі програми, як «соціальний добровільний рік» і «екологічний добровільний рік». Дані програми припускають участь випускників шкіл у соціальних або екологічних (відповідно) заходах протягом року; при цьому за свою участь добровольці одержують заробітну платню. Після «соціального року» молодь також має деякі пільги під час вступу до ВНЗ. Вважається, що участь в даних програмах допомагає молодим людям успішно соціалізуватися і, залучаючись до соціальних проблем суспільства, виробляти у себе почуття громадянської відповідальності і патріотизму. Ще одним варіантом є альтернативна цивільна служба (цивільдінст), на яку у ФРН йде більше хлопців призовного віку, ніж на військову (150 тисяч осіб). Як правило, місцем проходження служби є соціальна сфера, охорона здоров'я або екологія. Цивільдінст триває на 2 місяці довше за військову службу, тобто 12 місяців. Важливе значення для реалізації програм патріотичного виховання має створення освітньо-виховного простору.

Звернувшись до зарубіжного досвіду в цій сфері, така практика існує в низці країн. У США це American Studies, в Канаді – Canadian Studies, в арабських країнах – Arabian Studies і т.п. Причому навчальні центри з такими програмами створюються і за кордоном для просування патріотичних (етичних, культур них, інтелектуальних цінностей) своєї країни за її межі. Наприклад, ресурсні центри American Studies виникли за останні роки в Білорусі і на Україні, а Arabian Studies в багатьох регіонах світу хоча б частково населених мусульманами. Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що в

різних країнах світу органи державного управління здійснюють певні заходи, спрямовані на патріотичне виховання населення, хоча рівень патріотизму не завжди визначається наявністю державної програми (США) або кількістю проведених патріотичних заходів (європейські країни).

Цей аналіз дає підстави задатися низкою питань. Саме, мабуть, правильне і важливе визначення патріотизму – це «любов-відповідальність». Таке розуміння патріотизму дозволяє провести чітку грань між «фанатством» усіх мастей і тим, що по-справжньому потрібне будь-якому народу і його державі. Абсолютно ясно, **що якщо громадяни відповідально не відноситимуться до своєї країни – у цієї країни не буде майбутнього.** Можна скільки завгодно гордитися героями минушини: оповідами про Котигорошка і перемогу над монголо-татарами. Все це має сенс до тих пір, поки громадяни розуміють, що повинне працювати для збереження і зростання, для себе самих і своїх нащадків. **Якщо немає усвідомлення своєї відповідальності, то інакше, як «квасним» такий патріотизм і не назвеш.** Питання про патріотизм не викликає здивування у тих, хто розуміє, що він сам – частина своєї країни і свого народу. Напевно, українцям не вистачає самої крихти – бажання працювати для цього. Не винитимемо тих, хто, переживши перебудову і хаос дев'яностих, просто втратив віру і інтерес. Це трагедія нашого народу. Але якщо ми хочемо жити і далі – ми просто зобов'язані подумати про зростаючі покоління.